

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ: ІНТЕРПАРАДИГМАЛЬНИЙ ВИМІР ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

На сучасному етапі розвитку суспільства новим соціальним замовленням нашої країни є підготовка у вищій школі фахівців, спроможних успішно розв'язувати надскладні проблеми сучасності.

В умовах світової інтеграції та взаємовпливу культур перед школою постало завдання підвищення духовного потенціалу учнів старших класів, які мають бути обізнаними у різних сферах знань, необхідних для процесу комунікації з носіями інших культур. Уже очевидним став «перехід від репродуктивної моделі освіти, спрямованої на встановлення стабільності суспільних відносин, до продуктивної й гуманістичної школи» [2, с. 8].

Відмінності нової парадигми освіти від традиційної просвітницької полягають у принципово іншому розумінні змісту культури, у перевазі антропоцентричного фактора, коли за основну мету школи ставиться виховання й навчання людини, здатної до культурного творіння й продуктивного діалогу з соціумом (В. Андрущенко, А. Арнольдов, В. Біблер, Е. Соколов). В умовах такої освітньої парадигми соціалізація особистості також набуває нових відтінків: «реалізується право вибору в конкретних соціокультурних обставинах, створюються реальні умови для гуманізації суспільної свідомості й практики, формується новий тип культурних відносин» [7, с. 98]. Як відзначає О. Асмолов, «освіта формує передумови необхідного переходу від «культури користі» до «культури достоїнства» [3, с. 121].

Сучасна парадигма освіти — «навчання протягом життя» — порушує нові завдання перед системою безперервної педагогічної освіти, спрямованої на підготовку вчителя з широким спектром професійних педагогічних компетенцій. Розв'язуючи такі завдання через категорію компетенції, що останнім часом широко досліджується як у зарубіжній, так і у вітчизняній педагогіці, вважаємо, що основна мета підготовки учнів старших класів полягає у формуванні комплексу компетенцій, передусім навчальної, культурної, професійної, психолого-педагогічної. Цей ряд, на нашу думку, потребує розширення через формування поняття соціокультурної компетенції.

У сучасній методиці навчання української мови питання взаємодії мови й культури все частіше трактуються з позицій соціокультурної компетенції, під якою розуміють здебільшого «соціокультурний контекст, в якому досліджувана мова застосовується його носіями, а також способи, через які цей контекст впливає на вибір і комунікативний ефект певних мовних форм» [7, с. 169].

У Сучасному тлумачному словнику української мови йдеться: компетенція — це «питання, в яких будь-хто зможе повною мірою й у соціально значущих аспектах її реалізувати» [11, с. 491]. З цього випливає, що компетентність учнів є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення здійснюється через набуття учнями такої якості.

Ми розглядаємо соціокультурну компетенцію як своєрідну цілісну систему, часткову у відношенні до системи комунікативної компетенції.

Кожна система має свої, властиві тільки їй, принципи побудови. Серед них найбільш переконливими нам вважаються цілісність, структурність, взаємозалежність системи і середовища, ієрархічність, множинність опису кожної системи [10, с. 36]. Зробимо спробу охарактеризувати соціокультурну компетенцію, застосовуючи ці принципи.

Соціокультурна компетенція є складним вербально-соціокультурним утворенням, без якого неможливе досягнення ефективності міжособистісного спілкування і яке виявляє себе у

своєрідній єдності мови як засобу комунікації та умов комунікації: психологічних, соціальних, етнічних.

В аспекті формування у старшокласників соціокультурної компетенції особливої ваги у системі країнознавчих знань набуває уявлення про соціокультурний простір країни, мова якої вивчається, тобто про сфери дії культури народу, зокрема, про практичне втілення культури в діяльності та поведінці людей, а також у мові [5, с. 56]. Адже культура — це не сукупність ідей та речей, предметів, а концентрований досвід і знання попередніх поколінь, усієї історії людства загалом і кожного народу, що зафіксовано найчастіше у мові.

У сучасних філософії та лінгвістиці погляд на мову як фактор культурної спадщини та як культурно-історичне середовище можна вважати вже загальноприйнятим. Інтегративні зв'язки мови та культури виявляються у комунікативних процесах: комунікація, передусім мовленнєва, є необхідною умовою існування і розвитку культури, вона забезпечує єдність культурних процесів у межах певної спільноти [8, с. 124].

Взаємозв'язок мови і культури афористично виразив О. Корнілов: «Якщо розуміти під культурою все, **що** робить та думає нація, то мова фіксує, **як** ця нація думає» [6, с. 55].

У процесі навчання української мови проблема взаємозв'язку мови і культури постає особливо актуальною та біполярною: мова пізнається через культуру, і завдяки мові відбувається перехід у світ культури. Звідси загально визнаний висновок про необхідність країнознавчого підходу (А. Райхштейн) як одного з визначальних принципів у навчанні української мови.

Досягнення комунікативної мети навчання української мови забезпечується засвоєнням певних країнознавчих знань і певного мовного матеріалу в єдності. Для цього необхідно поєднувати на уроці лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію, забезпечуючи поетапне оволодіння першою у постійній взаємодії з другою.

Національно-культурна семантика присутня на всіх рівнях мови: у граматиці, стилістиці й навіть у фонетиці. Однак, є такі мовні одиниці, які найтісніше пов'язані з позамовною дійсністю і для яких кумулятивна, накопичувальна функція характерна найбільше. Це, як правило, номінативні лексичні та фразеологічні одиниці мови.

Ці одиниці становлять досить великий і неоднорідний шар, адже вони позначають усе те, що є характерним для культури, побуту, традицій народу впродовж різних історичних епох. Сюди, зазвичай, відносять (Є. Верещагін, В. Костомаров, Г. Томахін, Ю. Пассов) безеквівалентну лексику, слова з частковою семантичною еквівалентністю (фонова лексика), фразеологізми, усталені етикетні вислови [1, с. 112].

У процесі навчання української мови учні оволодівають уміннями використовувати знання наведених мовних одиниць у реальних ситуаціях спілкування, адже вміння побудувати висловлювання — **як** (засобами мови) — неважливе, поки не знаєш, **що** і **для чого** потрібно сказати.

Для формування соціокультурної компетенції старшокласників у процесі оволодіння українським мовленням необхідно створити такі умови навчання, які відтворювали б процес реального спілкування, слугували б механізмом соціальної взаємодії та сприяли б засвоєнню норм і моделей мовленнєвого спілкування, притаманних соціуму країни.

Відтак зробимо спробу представити дидактичну модель соціокультурної компетенції як інтегративного утворення, що включає знання, вміння і навички. Адже основною метою навчальної діяльності школяра є міцне засвоєння ним знань і формування навичок і вмінь застосування цих знань у різноманітних життєвих ситуаціях.

Конкретизуючи поняття соціокультурної компетенції в дидактичному аспекті, можна сказати, що вона, як мінімум, включає:

- знання мовної системи і теоретичних відомостей про мовні одиниці;
- країнознавчі та фонові знання;
- уміння співвідносити мовні засоби з завданнями, метою та умовами спілкування, тобто з мовленнєвою ситуацією;

– уміння організувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки;

– володіння національно обумовленою специфікою вживання мовних засобів.

Таке розуміння соціокультурної компетенції можна представити у вигляді схеми (див. рис.

2. Модель соціокультурної компетенції).

В основу запропонованої моделі *соціокультурної компетенції* покладено принцип інтеграції, тобто принцип взаємозв'язку та взаємозалежності знань, умінь і навичок [4, с. 73].

Інтеграція стосується:

1) самого дидактичного змісту соціокультурної компетенції: знання (мовні, країнознавчі, фонові) — мовленнєві навички і вміння — комунікативні вміння — соціокультурна компетенція як уміння усвідомлено враховувати знання культурного і соціального контекстів країни у процесі спілкування;

2) прояву дидактичного принципу міцності, який передбачає логічну послідовність у навчальному процесі, закріплення вже засвоєного: соціокультурна компетенція старшокласників базується на вже набутих знаннях, вміннях і навичках;

3) міжпредметних зв'язків української мови як навчального предмета: країнознавчу інформацію учні набувають у процесі вивчення інших навчальних дисциплін (історія, географія, українська література).

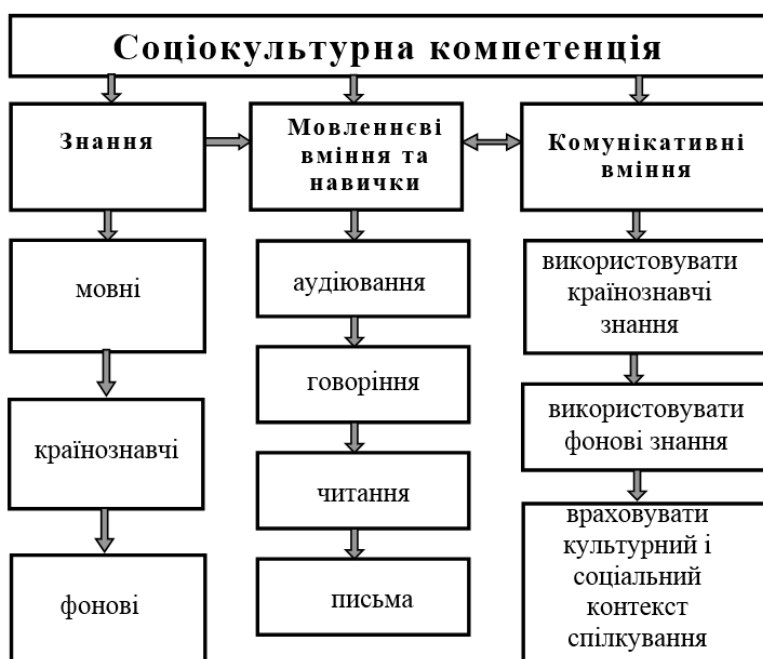

Рис. 2. Модель соціокультурної компетенції

Ураховуючи сучасні суспільно-політичні умови розвитку нашої держави, розширення для молоді можливостей міжкультурної комунікації та психологічну характеристику учнів старших класів, ми вважаємо, що у процесі формування соціокультурної компетенції старшокласників потрібно більше орієнтуватися на міжособистісне, безпосереднє діалогічне спілкування [9, с. 174].

Література:

1. Ажнюк Б.М. Українська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні / Відп. ред. Ю.О. Жлуктенко. — К.: Наукова думка, 1989. — 134 с.
2. Андрущенко В.П. Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні на зламі століть // Директор школи. — 2000. — № 42, 43. — С. 1-2, С. 8-9.
3. Асмолов А.Г. Основные принципы психологической теории деятельности // А.Н.Леонтьев и современная психология. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. — С.118-128.

4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. — К.: УЗМН, 1998. — 204 с.
5. Болдырев Н.Н. Лингвистические основы коммуникативных методов обучения языку // Вопросы психологии. — 1998. — № 3. — С.16-20.
6. Бориско Н.Ф. Диалог культур и содержание материалов учебно-методического комплекса // Иноземні мови. — 1999. — № 2. — С.53-58.
7. Вениг Н.Н. Формирование речевой компетенции старшеклассников: Дис. ... канд. пед. наук. — Херсон, 2001. — 206 с.
8. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Лингвострановедческая теория слова. — М.: Рус. язык, 1980. — 320 с.
9. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. — М.: Рус. язык, 1983. — 269 с.
10. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. — К., 1997. — 150 с.
11. Тлумачний словник української мови / За ред. д-ра філолог. наук, проф. В.С.Калашника. — Х.: Прапор, 2002. — 992 с.

У статті мова йде про перетворення, що відбуваються в Україні, і сприяють утвердженню пріоритету загальнолюдських, гуманістичних цінностей, актуалізації гуманітарних знань. Учені-суспільствознавці вбачають шлях до розвитку особистості в поєднанні проблем гуманітаризації освіти та розвитку соціокультурних і духовних якостей особистості — суб'єкта навчання, що набуває особливої актуальності на початку третього тисячоліття — ери інформації та комунікації.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, парадигма освіти.

В статье речь идет о нововведениях, которые происходят в Украине, способствуют утверждению приоритета общечеловеческих, гуманистических ценностей, актуализации гуманитарных знаний. Ученые видят путь к развитию личности в сочетании проблем гуманитаризации образования и развития социокультурных и духовных качеств личности — субъекта учебы, который приобретает особенную актуальность в начале третьего тысячелетия — эры информации и коммуникации.

Ключевые слова: социокультурная компетенция, парадигма образования.

The article focuses on innovations that are taking place in Ukraine contribute to the priority of universal approval, humanistic values, mainstreaming of human knowledge. Scientists see the path to personal development in conjunction problems humanization of education and socio-cultural development and spiritual qualities of the person — the subject of study, which is of particular relevance in the beginning of the third millennium — the era of information and communication.

Keywords: sociocultural competence, education paradigm.

УДК 37.014.63:37.018.43:004

І.В. Ветров
м. Рівне, Україна

ЕЛЕКТРОННИЙ ОСВІТНІЙ РЕСУРС УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Здобуття якісної освіти залежить від якісної системи управління. Значною мірою на сучасному етапу якості управлінського менеджменту залежить від впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

Потік і обробка інформації, швидкість її обробки, чітке планування діяльності в ієрархії управлінських рівнів, швидкий доступ до відповідних нормативно-правових актів системи освіти, прийнятих рішень на обласному, районному (міському) та шкільному рівнях (наказів, доручень інше), постановка та виконання завдань, оперативна взаємодія управлінських, методичних, предметних спільнот потребує володіння і використання інформаційно-комп'ютерних технологій.

Зростання інформаційних потоків потребує постійної узгодженості із процесом управління, ставить вимоги до управлінців оволодіти новими знаннями, набуті сучасного рівня організаційної інформаційної культури керівника будь-якого рівня системи освіти.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в освітню діяльність, повної інформатизації суспільства. Заходами Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначено: